

ХРОНІКА

*Лариса Вахніна,
Оксана Микитенко*

КОНФЕРЕНЦІЯ З ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОЇ ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ (Вільнюс, 20–24 травня 2019 р.)

20–24 травня 2019 року у Вільнюсі (Литва) відбулася 49 Міжнародна баладна конференція на тему «Людські стосунки у піснях та через пісні: значення та контексти», яку було організовано Інститутом литовської літератури і фольклору та Комісією з народної творчості (Kommission für Volksdichtung).

Варто зауважити, що 35 Міжнародна баладна конференція відбулася у 2005 році в Києві в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (далі – ІМФЕ), матеріали якої було опубліковано в збірнику «35 Міжнародна баладна конференція SIEF. Доповіді та матеріали. 35th International ballad conference SIEF. Papers and material» (головний редактор – акад. Г. Скрипник, упорядники: Л. Вахніна, І. Головаха, Київ, 2009):

http://www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1771

Цього року на обговорення було винесено одну з провідних тем у фольклорі, зокрема в жанрах народної пісенності, – людські стосунки, їх відображення в пісенній творчості, а також роль народної пісні у взаєминах між людьми – на рівні родини, локальної громади, етнічної спільноти тощо. Пісня та співоча культура, виховне значення яких є загально визнане,

справедливо вважаються одними з найважливіших консолідуючих чинників, дієвих у формуванні та збереженні ідентичності, залученні людини до певного етнокультурного середовища, зокрема традиційного. Аспект аналізу всієї парадигми людських стосунків у фольклорному тексті враховує різноманітні комунікативні моделі, які включають обрядові та ситуативні, гендерні та вікові форми, визначені часом і певною етнокультурною традицією, а також їх трансформацію, що зумовлює актуальність теми – у вимірі від індивідуального до колективного, у традиційній культурі та сучасному середовищі – як предмета фольклористичних досліджень.

Участь у конференції взяли понад сорок науковців – фольклористів, етнологів, музикознавців з Європи, Азії, Америки. Крім науковців з Литви, які представляли Інститут литовської літератури і фольклору, Інститут литовської мови, Литовську академію музики і театру, Вільнюський університет, були доповідачі з Естонії (Університет та Естонський літературний музей, Тарту), Латвії (Інститут літератури, фольклору та мистецтва Ризького університету), Албанії (Університет ім. Александра Моісіу, Дуррес), Великої Британії (Лондон, Ельфінстонський інститут Абердинського університету, Шотландія; Кардифський університет, Уельс), Італії (Університет у Кальярі, Сардинія), Косового (Інститут албанології, Приштина), Німеччини (Університет у Майнці; Центр народної культури та музики Фрайбурзького університету), Польщі (Інститут музикознавства Варшавського університету), Португалії (Університет Лісабону), Росії (С.-Петербурзька державна консерваторія; Державний Астраханський науково-методичний центр народної культури), Угорщини (Університет у Печу), України (ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ; Національна музична академія України ім. М. В. Лисенка, Львів), Словенії (Інститут етномузикології Науково-дослідного центру при Словенській академії наук і мистецтв, Любляна), Фін-

ляндії (Університети Східної Фінляндії та Вааса), Франції (Каен-Нормандський університет, Каен), США (Каліфорнійський університет, м. Санта Барбара; Лос-Анджелоський коледж), Японії (Університет у Айчі).

Пленарне засідання, яке проходило в старовинному палаці, у якому розміщуються зал засідань та бібліотека Інституту литовської літератури і фольклору, відкрилося спільним виконанням старовинної литовської пісні «Ласкаво просимо, дорогі гості, до нас на гостину», що її традиційно співали на знак гостинності і яка стала своєрідним «гімном» конференції; її переклад англійською мовою було роздано всім присутнім. Офіційними мовами конференції були англійська, французька та німецька, хоча більшість доповідей було виголошено англійською. (Загалом Інститут литовської літератури і фольклору, окрім палацу, має ще два будинки, розташовані поруч. Усе це подарунок литовських меценатів-шанувальників рідної культури.).

Прозвучали привітання від директора Інституту литовської літератури і фольклору д-ра Аушри Мартішіуте-Лінартене та заступника директора цього ж інституту д-ра Ліни Бугієне. Сердечно вітав колег президент Комісії з вивчення народних пісень та балад д-р Томас Мак-Кін, директор Елфінстонського Інституту Абердинського університету (Шотландія). Адже згадана Комісія є співорганізатором конференції. Темою пленарного і першого сесійного засідань було суспільне значення та консолідуєча роль народної пісні та співу, зокрема хорового, значення народних пісень у національно-визвольному русі, перші міські співочі гурти. Доповіді представили д-р Айне Рамонаіте (Вільнюс, Литва) – «Об'єднуюча сила пісень: дослідження першого міського фольклорного гурту у Литві»; д-р Юргіта Усайтіте (Вільнюс, Литва) – «Пісня періоду литовського національного відновлення: ставлення суспільства до усної традиції»; д-р Девід Аткинсон (Лондон, Англія) – «Люд-

ські стосунки, суспільство та ідеологія в англійських баладах XVIII ст., що належать до хорového виконання»; д-р Томас Мак-Кін (Абердин, Шотландія) – «Споглядаючи балади кризи покоління».

Побутування пісенного твору в традиційному двомовному середовищі, соціокомунікативні пріоритети білінгвів як носіїв певної традиції, зокрема співу, стало предметом уваги в доповідях д-ра Марієтки Піск (Любляна, Словенія) – «(Фольклорний) спів мовою іншого?»; д-ра Екхарда Джона (Фрайбург, Німеччина) – «Двомовні пісні як поле дослідження»; д-ра Марієтки Голеч-Каучич (Любляна, Словенія) – «Спів іншого: спів двома мовами як переключення / зміна коду»; д-ра Марії Клобчар (Любляна, Словенія) – «Культурні виміри мовної селекції у практиці співу».

Окремий блок доповідей склали доповіді, присвячені індивідуальному виконавству або локальним традиціям співу. Ці питання на конкретному матеріалі розглянули д-р Варса Закарієне (Вільнюс, Литва) – «Передумови для спільного виконання: жіноча етнографічна група с. Линежеріс»; д-р Зігфрід Рувертс (Майнц, Німеччина) – «Хроніка давніх пісень та історій: жінки-виконавиці у шотландських пограничних громадах Анкрума та Лонгньютона у Роксбургширі»; д-р Модеста Ліугайте-Черняускієне (Вільнюс, Литва) – «Спів на пограниччі: Кристина Лекаускієне».

До цього ж блоку відносимо доповіді д-ра Лариси Лукашенко (Львів, Україна) – «Музична культура Підляшшя: асиміляція – трансформація – зміна»; д-ра Ері Ікави (Айчі, Японія) – «*Сірий Селкі* на островах Оркни: час, місце та привід для історії»; д-ра Теанг Терона (Тарту, Естонія) – «Розуміючи культурну універсальність карибської народної музики – короткий огляд». Наголос на комунікативній функції співу як у традиційній культурі, так і в сучасному урбаністичному середовищі зробили д-р Анастасія Някрасава (Варша-

ва, Польща) – «Пісні вегетаріанців: сучасні контексти виконання традиційних пісень у місті» та д-р Марі Сарв (Тарту, Естонія) – «Я, ти та моє старе пальто: комунікативні дії в естонських піснях-рунах»; асп. Олена Серко (Львів, Україна) – «Музична комунікація як контактний спосіб у с. Клинци (Рівненської обл.)».

Серед традиційних обрядових жанрів фольклору особливу увагу доповідачів (етнологів, музикознавців, фольклористів) привернули поховальні голосіння. На матеріалі різних етнофольклорних традицій було розглянуто цілий спектр актуальних питань, пов'язаних з прагматикою плачів, обрядовими функціями та соціально-комунікативними особливостями, а також поетикою та музичним оформленням жанру. Доповіді представили д-р Інга Королькова (С.-Петербург, Російська Федерація) – «Обрядові голосіння як особлива форма жіночої комунікації»; асп. Рікка Патрікайнен (Йоенсуу, Фінляндія) – «Спів для мертвих чи для живих? – Поховальні пісні та плачі як комунікативна практика у сільській Греції»; д-р Оксана Микитенко (Київ, Україна) – «*Моє яблучко відкотилося*: поетичні особливості поховальних голосінь за дітьми в українській та південнослов'янській фольклорній традиціях».

Трансформацію обрядових форм фольклорного тексту, якому в сучасних умовах також надаються певні магічні конотації, зокрема в лікувальній практиці чи при побажанні довголіття, розглянули д-р Кармен Салазар Сікроф (Лос-Анжелос, США) – «Черепи та скелети: святкування мексиканського Дня мертвих з погляду поезії та пісень»; д-р Аушра Жічкієне (Вільнюс, Литва) – «*Зичимо тобі довгих років життя*: пісні та їх виконання на ювілеях літніх людей (литовський досвід)»; д-р Мішель Тіта (Тарту, Естонія) – «Лікувальна музика та пісні у Північній Італії: випадок *тарантизму* ('шаленого епідемічного танцю')».

Мотиви народних балад аналізували завідувач відділу української та зарубіжної фольклористи ІМФЕ Лариса Вахніна (Київ, Україна) – «Жіночі характери в українських баладах: мотив перетворення»; д-р Арбнора Душі (Приштина, Косово) – «Мотив зустрічі брата і сестри: значення та контексти всередині національної культури»; д-р Ана-Марія Морао (Лісабон, Португалія) – «Стосунки між братами і сестрами у португальських версіях пан-іспанської балади *Делгадінга*».

Дитячий та молодіжний пісенний фольклор розглянули у своїх виступах д-р Ліна Саарло (Тарту, Естонія) – «З приводу контекстуалізації дитячого фольклору»; д-р Броне Студзієне (Вільнюс, Литва) – «Деякі підходи стосовно литовських *talalinės* (народних куплетів): приховані пісні»; д-р Делія Датіло (Кальярі, Італія) – «Простір та можливості: соціальна динаміка молоді у давнину у Південній Італії – між коханням, втратою, страхом та іншими сентиментами».

Емоційну сферу фольклору – від ідилічної картини в традиційних піснях, тугу за батьківщиною в емігрантських і до тематики злочину в тюремних новотворах або мотивів гендерного насильства в баладах про сімейні стосунки – було представлено в доповідях д-ра Юрги Садаускієне (Вільнюс, Литва) – «Ідилічні сімейні стосунки у традиційних литовських піснях»; д-ра Аушти Накієне та д-ра Рути Жарскієне (Вільнюс, Литва) – «Емоційні зв'язки з батьківщиною у народних піснях литовців у США»; д-ра Ендрю Роуза (Печ, Угорщина) – «(Брови)побиті подружжя: родинна жорстокість»; д-ра Марії Герера-Собек (Санта-Барбара, США) – «Злочин та кара у Корридо: розбиті серця та розбиті стосунки у мексиканських баладах тюремної тематики».

Суспільні відносини в народних баладах та інших пісенних жанрах привернули увагу д-р Олімбі Велай (Дуррес, Албанія) – «Рапо Хекалі – борець проти турків: стосунки у повстанських піснях»; д-р Олена Шишкіна (Астрахань, Росій-

ська Федерація) – «Соціальні відносини персонажів у баладах німців Поволжя: традиція та еволюція»; д-р Байба Крогземе-Мозгорда (Рига, Латвія) – «Соціальні класи у латвійських народних піснях: зміна контексту презентації народних пісень у виданнях ХХ ст.». Соціальна та робітничка тематика народної пісенності була в центрі уваги останнього засідання, присвяченого давнім англійським та уельським пісням: д-р Джеральд Портер (Ваас, Фінляндія) – «Пісні про виробництво заліза в центральних графствах Англії»; д-р Е. Вайн Джеймс (Кардіф, Уельс) – «Робітничі та заздоровні пісні у Гламоргані (графство Уельсу) ХІХ ст.», а також пісням протесту «жовтих жилетів» у сучасній Франції: д-р Ева Джуілорел (Каен, Франція) – «Пісні руху «жовтих жилетів».

На заключному засіданні українські науковці ІМФЕ О. Микитенко та Л. Вахніна презентували видання А. Ю. Греймаса «Про богів та людей», яке 2018 року вийшло в українському перекладі у Видавничому домі «Кієво-Могилянська академія» (автор вступного слова та науковий редактор Л. Вахніна). До бібліотеки Інституту литовської літератури та фольклору українські науковці передали також нові видання Інституту. Для українських науковців було надзвичайно важливо ознайомитися з литовським досвідом учених-гуманітаристів, адже в Литві фольклористика та етнологія належать до державотворчих наук, які мають відповідний пріоритет.

Стало вже традиційним у кожній країні, де відбуваються міжнародні баладні конференції, складати баладу на честь міста їх проведення. Такий твір цього разу було присвячено Вільнюсу; автором її став Ендрю Роуз. Балада прозвучала у виконанні автора та англійських і шотландських учасників під час товариської зустрічі, на якій традиційно виконувалися народні пісні та балади різних країн світу.

Після заключного засідання для учасників конференції було організовано цікаву екскурсійну програму до Етногра-

фічної садиби сільського туризму, де вони власноруч навчилися майстерності випікання литовського традиційного хліба, а також ознайомилися з об'єктами матеріальної культурної спадщини Литви, відвідали Тракайський замок.

Конференція «Людські стосунки у піснях та через пісні: значення та контексти» довела, що міждисциплінарне та комплексне дослідження фольклору, зокрема жанрів пісенної творчості, сьогодні є одним із пріоритетних напрямів сучасної світової науки, у центрі уваги якої була й залишається Людина.

Матеріали конференції буде надруковано в збірнику Інституту литовської літератури і фольклору *Tautosakos Darbai (Folklore Studies)*.